

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Tomáše Herce „Prezident České republiky“

Disertační práce Mgr. Tomáše Herce na téma „Prezident České republiky“ je poměrně rozsáhlá studie (227 stran), jež se člení do 6 kapitol a ty pak dále na body a podbody. Tato systematika zpracování činí disertaci velmi přehlednou. Čtenář se v ní snadno orientuje a najde si téma, jež ho zajímá.

Disertace se zabývá postavením prezidenta v ústavním systému a po základním rozlišení na prezidentskou a parlamentní formu vlády sleduje vývoj postavení prezidenta republiky v dosavadní historické evoluci čsl. a české státnosti až do současnosti. Druhá kapitola podrobně rozebírá vznik a zánik funkce prezidenta republiky a problematiku tím spojenou. Ve třetí zkoumá náhradní výkon pravomocí prezidenta republiky. Čtvrtá se zabývá politickou neodpovědností a problematikou kontrasignace se závěry o vztahu prezidenta republiky a vlády. V páté analyzuje podrobně právní neodpovědnost včetně speciálního problému trestní odpovědnosti ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva. V šesté charakterizuje autor akty prezidenta republiky a rozebírá jeho pravomoci a rozsah jeho uvážení. V rámci výkladu těchto otázek jsou vysvětlovány také problémy a nedostatky i mezery platné ústavní úpravy i reálné a možné problémy vznikající při praktické aplikaci ústavních ustanovení.

Je nespornou předností disertační práce, že celou komplikovanou ústavněprávní tematiku prezidenta České republiky popisuje a vysvětluje zevrubně se znalostí problémů, jež se za dosavadního trvání ČR ve výkonu funkce prezidenta republiky a jeho jednotlivých pravomocí objevily a staly předmětem různých sporů v praxi příslušných státních orgánů i v odborné literatuře. Autor, což považuji za pozitivní, vykládá spornou tematiku přehledně, uvádí také, jak ji reflektuje odborná literatura, případně i nalézací práce ÚS. Předností práce je také to, že autor ve vhodných souvislostech poukazuje na zkušenosti s výkonem prezidentské funkce z dalších evropských, zvláště sousedních, parlamentních republik a že vychází i ze znalostí zahraniční literatury vztahující se k této tematice. Podrobněji cituje zejména německé konstitucionalisty, protože jejich názory mají vliv i u nás, o čemž svědčí i judikatura ÚS.

To vše jsou nesporné kvality práce, jež jako oponent musím zdůraznit a ocenit. Od oponenta se však očekává, že má i nějaké připomínky a výhrady. A tu se mi zdá, že disertant dostatečně nepřihlédl k tomu, že role prezidenta republiky včetně výkonu jeho pravomocí není statická, ale že se v průběhu času i v závislosti na tom, kdo ji vykonává, modifikuje, protože je součástí složitého a měnlivého procesu vztahů nejvyšších ústavních orgánů a hry politických sil. V ČR z důvodů historických (role TGM v 1. ČSR) i vzhledem k tomu, že hlavou státu byly dvě nejvýznamnější osobnosti polistopadového vývoje (u V. Klause to ještě trvá), faktická politická úloha a vliv prezidenta republiky přesahují jeho ústavněprávní vymezení. To je charakteristický a specifický rys prezidentského úřadu v ČR.

V. Havel na počátku svého prezidentství v ČR zdůrazňoval, že nebude pouhým „kladečem věnců“. Toto aktivní pojetí prezidentské role, které V. Havel zastával, přeměnil jeho pokračovatel V. Klaus v aktivistické. Považoval a až dosud považuje za možné rozšiřovat své prezidentské jednání za hranice svých ústavních pravomocí, když např. nepodepisuje některé zákony, aniž je vetoval, nebo když odmítá ratifikovat mezinárodní smlouvy, s nimiž vyslovil souhlas Parlament ČR. Sotva bychom v jiných parlamentních republikách, uveďme tu třeba Slovensko nebo Rakousko, našli prezidenty, kteří by si takové

chování dovolili. Nikdo z nich např. nejezdí na soukromá pozvání různých lobbystických institucí a skupin na konference apod. Je vůbec takového jednání slučitelní s ústavním vymezením role prezidenta ČR a jeho slibu?

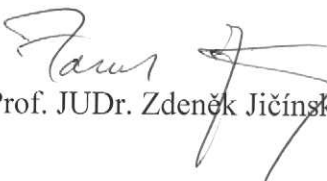
Tyto přístupy k výkonu prezidentského úřadu se setkaly ve veřejnosti včetně některých parlamentních stran s kritickými reakcemi, které se projevíly i v podání návrhů ústavních zákonů na zpřesnění ústavního vymezení role prezidenta republiky a jeho pravomocí. Uvádím tu poslanecký návrh ČSSD a ODS z roku 1999, který stanovil pravidla pro jmenování předsedy vlády prezidentem republiky a upravoval některé jeho pravomoci (právo milosti i některá jeho jmenování). Návrh neprošel o dva hlasy v Senátu. Kdyby byl přijat, měl by ústavně politický vývoj v následujících letech jinou podobu. Dále vládní návrh ústavního zákona na přímou volbu prezidenta republiky a s tím spojené zrušení jeho neodpovědnosti a úpravu některých jeho pravomocí, který podala Špidlova vláda v roce 2003. Oba návrhy mj. omezovaly trestněprávní imunitu prezidenta republiky na dobu trvání funkce.

I když tyto dva nejvýznamnější ústavní návrhy na změnu postavení a pravomocí prezidenta republiky (byly i další návrhy ústavních zákonů v této věci) nebyly přijaty, jejich předložení svědčí o tom, že ústavní ustanovení o roli prezidenta republiky a jeho pravomocích se zřetelem k tomu, jak jsou vykonávány, nebyla a nejsou nesporná a že vyvolávají ve veřejnosti a mezi parlamentními stranami různé kritické reakce a návrhy na příslušné ústavní změny. To, že až dosud nebyly přijaty (současnou změnou způsobu volby hlavy státu a jejími důsledky se tu nezabývám), neznamená, že měly být v disertaci zcela pominuty. Jsou součástí dosavadní ústavněprávní a politické historie ČR, v níž prezident republiky měl vždy významnou úlohu i ve vztahu k činnosti ústavních orgánů, zvláště vlády. Je jen specifickým rysem české politické kultury s její malou vážností k Ústavě, že někteří z předkladatelů prvního návrhu na svá stanoviska zapomněli, když se změnila osoba prezidenta republiky.

Disertant v závěru se vyslovuje k platné ústavní úpravě postavení a pravomocí prezidenta republiky, pokládá ji celkově za dobrou, včetně rozlišení dvou druhů rozhodovacích pravomocí - bez kontrasignace a s kontrasignací, některé dílčí úpravy, jež jsou ve shodě s výše zmíněnými návrhy ústavních zákonů, by sám disertant také doporučil. Mám k platné ústavní úpravě postavení a pravomocí prezidenta republiky kritičtější postoj než disertant, ale uznávám, že na svá stanoviska, která vždy odůvodnil, má právo.

Závěr: Předložená disertační práce Mgr. Tomáše Herce odpovídá požadavkům kladeným příslušnými předpisy na práce tohoto druhu a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 20. února 2012


Prof. JUDr. Zdeněk Jičínský, DrSc.